

Tschuwaschische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten, Uwe Bläsing, Turcologica Band 20, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1994, VII+849 s., ISBN 3-447-03489-0.

Emine Yılmaz

Çuvaş atasözleri ve deyimleri üzerinde, 19. yüzyıl ortalarında, S. M. Mihaylov ile başlayan çalışmalarının en sonuncusu ve geniş kapsamlısı, U. Bläsing'in *Tschuwaschische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten* adlı kitabıdır.

Atasözleri metninden önce ilk yirmi yedi sayfa sekiz alt bölüm içeriyor. İlk bölümde, Çuvaşların yaşadığı bölge, nüfusları, komşuları, tarihleri hakkında genel bilgi verilmiş. İkinci bölümde Çuvaş atasözleri üzerine daha önce yapılmış çalışmalar tanıtılmış. Üçüncü bölümde atasözü kavramının içeriği ve sınırları tartışılmış, dördüncü bölümde, çeşitli Türk halkları tarafından atasözü karşılığında kullanılan adlar (*sav*, *makal* vb.) üzerinde durulmuş, beşinci bölümde Rusça *poslovitsa* “atasözü” ve *pogovorka* “deyim” kavramları arasındaki fark tartışılmış, altıncı bölümde metnin oluşturulma yöntemi, bilgisayarda yazılım yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Yedinci bölümde kullanılan yazıçevrimi işaretleri, sekizinci bölümde de metnin arkasında yer alan dizinler tanıtılmıştır.

28. sayfa ile 653. sayfalar arasında 4396 Çuvaş atasözü yer almaktadır. Atasözleri ve deyimler ilk sözcüklerine göre dizilmiştir. Yani *aça* maddesi altında, bu sözcükle başlayan atasözleri ve deyimler sıralanmıştır. Bir madde altında yer alan atasözleri ve deyimler de kendi aralarında, madde başı sözcüğün aldığı eklere göre yeniden sıralanmışlardır. Yani *aça* maddesi adı altında 1. *Aça....*, 2. *Açan....* vb. Her atasözü veya deyim önce yazıçevrimli Çuvaşça biçimi verilmiş, altına Almanca çevirisi yazılmıştır. Sonra, eğer varsa, diğer Türk dillerindeki ve Rusçadaki anlamca ve yapıca denk biçimi verilmiştir. Karşılaştırma amacıyla kullanılan bu atasözü ve deyimlerin nereden alındıkları, kitabın sonundaki *Kaynaklar* ve *Kısaltmalar* bölümünde belirtilen kısaltma işaretleriyle gösterilmiştir. Her atasözü ve deyim için son olarak, o atasözü ve deyim, yine bu çalışmada yer alan anlamca denginin numarası verilmiştir.

Sayfa 653 ile 840 arasında üç ayrı dizin yer alıyor. Birincisi, atasözleri ve deyimlerin Almanca çevirisine dayanan dizindir. Bu dizin, her atasözü ve deyim, konuyu en iyi aydınlayabilecek iki veya üç temel sözcüğü seçilerek hazırlanmıştır. Örn. *İs layih puyantan* (Akıl zenginlikten iyidir): Alm. “Verstand ist beser als Reichtum” çevirisi, Reichtum-Verstand 318, Verstand-Reichtum 318 biçiminde iki kez dizine girmiştir. İkinci dizinde, karşılaştırma amacıyla kullanılan Türkçe ve Rusça atasözleri ve deyimler yer alıyor. Bunlar alındıkları dillerin altında sıralanmışlardır. Son dizin, eserde kullanılan Çuvaşça atasözü ve deyimlerin alındıkları kaynakları göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Önce atasözü veya deyim numarası verilmiş, karşısına da alındığı kaynağın kısaltması ve sayfa numarası yazılmıştır.

841 ile 847. sayfalar arasında kaynakça ve kaynak eserler için kullanılan kısaltmalar yer alıyor. 849. sayfada diğer kısaltmalar ve işaretler (s., vgl. vb.) bulunuyor.

4396 atasözü ve deyim içeren bu çok özenli çalışma, Çuvaş atasözleri ve deyimleri alanında hazırlanmış en geniş kapsamlı çalışmadır. Ancak, Çuvaşça dışındaki

Türk dillerinden karşılaştırma amacıyla alınmış olan atasözleri ve deyimlerde, dizgi yanlışlarının yanı sıra, kimi zaman kullanılan kaynağa bağlı olarak, kimi zaman da araştırmacıya bağlı olarak, anlamı bozacak ölçüde yanlışlıklar yapıldığı görülmektedir. Yalnız Türkçe atasözü ve deyimlerin incelenmesiyle saptanmış şu altı atasözü bu açıdan ilgi çekicidir:

1. *Av kurmayan köpek, kurdu sürüye düşürür* (3626, Dizin sayfası: 796, Metin sayfası: 553, Bläsing'in yayımlanmamış bir çalışmasından alınmış). Doğrusu: *Afkurmayan köpek...*

2. *İşleyen demir ışırlar, işlemeyen paslanır kalır* (3673, Dizin sayfası: 796, Metin sayfası: 559, W. Radloff'tan bu biçimiyle alınmış (*Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte I*, 1960: 1558). Doğrusu: *İşleyen demir ışıldar...*

3. *İşleyen demir pas tutmaz /pazlanmaz/ kalır* (3673, Dizin sayfası: 800, Metin sayfası: 559, Ö. A. Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler I* [Ankara 1984, no 1251] adlı çalışmasından alınmış). Bu atasözü Aksoy'da doğru biçimiyle: *.../paslanmaz/...*

4. *Kara haberin kanadı var, ak haberin ayağı topandır* (3370, Dizin sayfası: 800, Metin sayfası: 518, Radloff'ta da (II. cilt 1694) aynı biçimde geçiyor). Doğrusu: *...topaldır.*

5. *Oğlan babasını kız. annesini çeker* (228, Dizin sayfası: 801, Metin sayfası: 73, Bläsing'in yayımlanmamış çalışmasından alınmış). Doğrusu: *....babasına, ...annesine...*

6. *Ümitle geçinen açlıkla ölür* (602, Dizin sayfası: 802, Metin sayfası: 139, Milli Kütüphane tarafından hazırlanmış olan *Türk Atasözleri ve Deyimleri* [İstanbul 1971] adlı kitaptan alınmıştır). Alındığı kaynakta doğru biçimiyle: *Ümitle...*